

NÉMETH GYÖRGY – HEGYI W. GYÖRGY

GÖRÖG-RÓMAI történelem

OSIRIS KIADÓ ■ Budapest, 2011

Tartalom

BEVEZETŐ ■ 13

VÁLOGATOTT MAGYAR NYELVŰ SZAKIRODALOM ■ 15

1. Az ókortörténet forrásai (Németh György) ■ 19

1.1. TÖRTÉNETÍRÓK	19
1.1.1. Görögök	19
1.1.2. Rómaiak	25
1.2. IRODALMI MŰVEK	29
1.3. FELIRATOK	31
1.4. PAPIRUSZOK	36
1.5. ÉRMÉK	38
1.5.1. Anyag	39
1.5.2. Súly	40
1.5.3. Ábrázolás	41
1.5.4. Felirat	42
1.5.5. Éremkincs	43

2. Görög történelem (Németh György) ■ 45

2.1. HELLAS BRONZKORA	45
2.1.1. A minósi Kréta	45
2.1.2. Théra	48
2.1.3. Trója és a trójai háború	49
2.1.4. A mykénéi palotaközpontok és a mediterrán világ	53
2.1.4.1. A görögök bevándorlása és fontosabb központjai	53
2.1.4.2. A mykénéi gazdaság	55
2.1.4.3. A mykénéi társadalom	57
2.1.4.4. A mykénéi vallás	58

2.1.4.5. <i>A mykénéi kor bukása</i>	59
2.1.4.5.1. A dór vándorlás	59
2.1.4.5.2. Szárazság, földrengés	61
2.1.4.5.3. A tengeri népek	62
2.2. A SÖTÉT ÉS AZ ARCHAIKUS KOR	64
2.2.1. A görög világ Mykéné bukása után	64
2.2.2. A polis születése	70
2.2.2.1. <i>Mi a polis?</i>	70
2.2.2.2. <i>A polisok létrejötte és a basileusok</i>	74
2.2.2.3. <i>A gyarmatosítás okai, típusai és irányai</i>	77
2.2.2.4. <i>A hopliták</i>	85
2.2.2.5. <i>A törvények forradalma</i>	89
2.2.2.6. <i>Az athéni fejlődés: Kylón, Drakón, Solón</i>	94
2.2.2.6.1. Kylón	94
2.2.2.6.2. Drakón	96
2.2.2.6.3. Solón	98
2.2.2.7. <i>A tyrannis</i>	104
2.2.2.8. <i>Peisistratos és Hippias tyrannisa</i>	116
2.2.2.9. <i>Kleisthenés reformjai</i>	122
2.2.2.10. <i>Spárta</i>	128
2.2.2.10.1. <i>A hagyományos Spárta-kép és forrásai</i>	128
2.2.2.10.2. <i>A spártai társadalmi rétegek</i>	132
2.2.2.10.3. <i>Az egyenlőség és a vaspénz mítosza</i>	135
2.2.2.10.4. <i>A spártai népgyűlés</i>	137
2.2.2.10.5. <i>Peloponnésosi szövetség</i>	139
2.3. A POLIS VIRÁGKORA (KR. E. 5–4. SZÁZAD)	141
2.3.1. Athén „birodalma”	141
2.3.1.1. <i>A görög–perzsa háború</i>	141
2.3.1.1.1. <i>Iónok és perzsák</i>	141
2.3.1.1.2. <i>Marathón</i>	144
2.3.1.1.3. <i>Két háború között – az ostrakismos</i>	148
2.3.1.1.4. <i>Xerxés hadjárata</i>	153
2.3.1.2. <i>A délosi szövetség</i>	157
2.3.1.2.1. <i>A délosi szövetség megalakulása</i>	157
2.3.1.2.2. <i>Themistoklés és Pausanias bukása</i>	163
2.3.1.2.3. <i>Kimón</i>	164
2.3.2. <i>Egy aranykor anatómiája</i>	168
2.3.2.1. <i>Az első peloponnésosi háború (Kr. e. 460–445)</i>	168
2.3.2.2. <i>A periklési „aranykor” politikai modellje</i>	174
2.3.2.3. <i>Archónok és kosmosok</i>	178
2.3.2.4. <i>Bulé és ekklésia</i>	179

2.3.2.5. <i>Katonai tisztségek</i>	181
2.3.2.6. <i>Gazdasági tisztségek</i>	182
2.3.2.7. <i>Papi tisztségek</i>	183
2.3.2.8. <i>Fizetett tisztségek és a leiturgia</i>	184
2.3.2.9. <i>Kléróterion: a sorsológép</i>	187
2.3.3. <i>A peloponnésosi háború</i>	190
2.3.3.1. <i>A peloponnésosi háború fogalma</i>	190
2.3.3.2. <i>A háború okai</i>	191
2.3.3.3. <i>Az archidamosi (vagy tízéves) háború (Kr. e. 431–421)</i>	195
2.3.3.4. <i>A Nikias-féle béke, Argos, Mantinea és Élis szövetsége (Kr. e. 421–415)</i>	200
2.3.3.5. <i>A szicíliai hadjárat (Kr. e. 415–413)</i>	203
2.3.3.6. <i>A dekeleiai háború (Kr. e. 413–404)</i>	206
2.3.3.7. <i>A négyszázak és az ötezrek uralma</i>	208
2.3.3.8. <i>A harminc zsarnok (Kr. e. 404–403)</i>	212
2.3.4. <i>Ipar és kereskedelem</i>	217
2.3.4.1. <i>A mezőgazdaság és az élelmiszer-kereskedelem</i>	217
2.3.4.2. <i>Városok munkamegosztása</i>	223
2.3.4.3. <i>Fémfeldolgozás</i>	225
2.3.4.4. <i>Pénzverés</i>	227
2.3.4.5. <i>Távolsági kereskedelem és szerződések</i>	233
2.3.4.6. <i>A kereskedelem és a gazdaság autonómiája</i>	237
2.3.4.7. <i>A metoikosok</i>	239
2.3.4.8. <i>A rabszolgák</i>	244
2.3.5. <i>A Kr. e. 4. század első fele</i>	246
2.3.5.1. <i>Politikatörténet</i>	247
2.3.5.1.1. <i>Spárta hegemoniája</i>	247
2.3.5.1.2. <i>A korinthusi háború</i>	248
2.3.5.1.3. <i>A második athéni tengeri szövetség</i>	249
2.3.5.1.4. <i>A thébai hegemonia évei</i>	251
2.3.5.1.5. <i>Szicília I. és II. Dionysios idején</i>	253
2.3.5.2. <i>A szövetségi államok</i>	258
2.3.5.2.1. <i>Boiótia</i>	259
2.3.5.2.2. <i>Arkadia</i>	261
2.3.5.2.3. <i>Thessalia</i>	262
2.3.5.3. <i>Makedónia felemelkedése</i>	264
2.3.5.4. <i>Gazdaság- és társadalomtörténet</i>	268
2.4. NAGY SÁNDOR ÉS A HELLÉNISZTIKUS MONARCHIÁK	274
2.4.1. <i>Nagy Sándor és a diadochosok</i>	274
2.4.1.1. <i>Nagy Sándor hódításai</i>	274
2.4.1.2. <i>A diadochosok</i>	279

2.4.2. A hellénisztikus kor jellege	283
2.4.2.1. <i>A hellénisztikus kor forrásai</i>	283
2.4.2.2. <i>A hellénisztikus kor fogalma</i>	283
2.4.2.3. <i>A hellénisztikus kor értékelésének változása</i>	284
2.4.3. A hellénisztikus birodalmak	285
2.4.3.1. <i>Makedónia az Antigonidák uralma alatt</i>	285
2.4.3.2. <i>Syria és a Seleukidák</i>	289
2.4.3.2.1. <i>A Seleukida Birodalom története</i>	290
2.4.3.2.2. <i>A Seleukida Birodalom működése</i>	293
2.4.3.3. <i>Pergamon és az Attalidák</i>	297
2.4.3.4. <i>Egyiptom és a Ptolemaidák</i>	300
2.4.3.4.1. <i>A ptolemaiوسي Egyiptom története</i>	301
2.4.3.4.2. <i>Görögök és bennszülöttek</i>	305
2.4.3.4.3. <i>A mezőgazdaság megszervezése</i>	306
2.4.3.5. <i>Polisok és államszövetségek a hellénisztikus korban</i>	309
2.4.3.5.1. <i>Épeiros</i>	309
2.4.3.5.2. <i>Syrakusai</i>	310
2.4.3.5.3. <i>Az aitolói szövetség</i>	311
2.4.3.5.4. <i>Az achai szövetség</i>	312
2.4.3.5.5. <i>Illyria</i>	314
2.4.3.5.6. <i>Spárta</i>	314
2.4.4. A hellénisztikus civilizáció	317
2.4.4.1. <i>Az oktatás és a kultúra</i>	317
2.4.4.2. <i>A vallás változásai</i>	321

3. Róma (Hegyí W. György) ■ 323

3.1. ITÁLIA ÉS RÓMA TÖRTÉNETE	
A KÖZTÁRSASÁG KORÁIG	323
3.1.1. Itália korai története	323
3.1.1.1. <i>Itália földrajza</i>	323
3.1.1.2. <i>Itália a bronzkorban</i>	324
3.1.1.3. <i>A vaskor</i>	325
3.1.1.4. <i>Etruszkok</i>	329
3.1.1.4.1. <i>Az etruszkok eredete</i>	329
3.1.1.4.2. <i>A görögök és az etruszk városok fejlődése</i>	331
3.1.1.4.3. <i>Az etruszk thalassokrácia</i>	333
3.1.1.4.4. <i>Állam és társadalom. A tizenkét város szövetsége</i>	335
3.1.1.4.5. <i>Az etruszk vallás</i>	337

3.1.2. Róma a királyok korában	340
3.1.2.1. <i>Róma alapítása. Legendák</i>	340
3.1.2.2. <i>Róma alapítása. Régészet</i>	342
3.1.2.3. <i>Királyok</i>	344
3.1.2.4. <i>A római társadalom és állam a királyok korában</i>	345
3.1.2.5. <i>Külpolitika. A királyság vége</i>	348
3.2. A RÓMAI KÖZTÁRSASÁG	349
3.2.1. A római köztársaság születése	349
3.2.1.1. <i>A consulok. A res publica intézményei</i>	350
3.2.1.2. <i>Plebeiusok és patriciusok</i>	356
3.2.1.2.1. <i>Secessio</i>	356
3.2.1.2.2. <i>A tizenkét táblás törvények</i>	358
3.2.1.3. <i>Róma háborúi</i>	362
3.2.1.3.1. <i>Róma külpolitikája a királyság bukása után. Etruszkok, latinok, punok</i>	362
3.2.1.3.2. <i>Volscusok, aequeusok, Veii, gallok</i>	366
3.2.2. A köztársaság kialakulása. Itália meghódítása	371
3.2.2.1. <i>A Kr. e. 4. század belpolitikai küzdelmei</i>	371
3.2.2.2. <i>Közép-Itália meghódítása</i>	375
3.2.2.2.1. <i>A samnisok. Az első samnis háború</i>	376
3.2.2.2.2. <i>A latin háború. Szövetségesek és municipiumok</i>	378
3.2.2.2.3. <i>A második samnis háború</i>	381
3.2.2.2.4. <i>A harmadik samnis háború</i>	384
3.2.2.3. <i>Dél-Itália meghódítása</i>	385
3.2.2.3.1. <i>Tarentum. Pyrrhos</i>	386
3.2.2.3.2. <i>A tarentumi háború</i>	388
3.2.2.4. <i>A hódító Róma I.</i>	392
3.2.2.4.1. <i>A háborúk és a szövetségesek</i>	392
3.2.2.4.2. <i>A háborúk és Róma</i>	394
3.2.2.4.3. <i>A hadsereg</i>	396
3.2.2.4.4. <i>Hódítás és társadalom</i>	397
3.2.2.5. <i>A római állam, társadalom és gazdaság a 4–3. században</i>	400
3.2.2.5.1. <i>Politika és társadalom</i>	401
3.2.2.5.2. <i>Gazdaság</i>	405
3.2.3. A Római Birodalom kialakulása	411
3.2.3.1. <i>Az első pun háború</i>	411
3.2.3.2. <i>A második pun háború</i>	415
3.2.3.3. <i>A Mediterráneum meghódítása</i>	420
3.2.3.4. <i>A hódító Róma II.</i>	424
3.2.3.5. <i>Politika és az arisztokrácia a Kr. e. 2. században</i>	426
3.2.3.6. <i>Földkérdés a Kr. e. 2. században. Rabszolgák. Kisbirtokosok</i>	434

3.2.4. A res publica utolsó százada	436
3.2.4.1. Válságjelenségek, megoldási kísérletek. A Gracchusok	436
3.2.4.2. Marius és kora	440
3.2.4.3. Sulla és kora	443
3.2.4.4. Pompeius kora	450
3.2.4.5. Caesar	453
3.2.4.6. Caesar, a dictator	457
3.2.4.7. Octavianus	465
3.3. CSÁSZÁRKOR	472
3.3.1. A principatus	472
3.3.1.1. Augustus. A principatus megteremtése	472
3.3.1.2. A Iulius–Claudius-dinasztia	481
3.3.1.2.1. Tiberius (Kr. u. 14–37)	481
3.3.1.2.2. Caligula (37–41)	486
3.3.1.2.3. Claudius (41–54)	488
3.3.1.2.4. Nero (54–68)	491
3.3.1.3. A Flavius-dinasztia (69–96)	497
3.3.1.3.1. Vespasianus (69–79). Titus (79–81)	497
3.3.1.3.2. Domitianus (81–96)	500
3.3.1.4. Az Antoninusok (96–192)	505
3.3.1.4.1. Nerva (96–98). Traianus (98–117)	505
3.3.1.4.2. Hadrianus (117–137)	509
3.3.1.4.3. Antoninus Pius (138–161). Marcus Aurelius (161–180)	512
3.3.1.4.4. Commodus (180–193)	516
3.3.2. A császárság átalakulása	517
3.3.2.1. A Severusok(193–235)	517
3.3.2.1.1. Septimius Severus (193–211)	517
3.3.2.1.2. Caracalla (211–217)	522
3.3.2.1.3. Elagabalus (218–222). Severus Alexander (222–235)	523
3.3.2.2. A válság kora (235–284)	525
3.3.2.2.1. A 3. századi válság	525
3.3.2.2.2. Császárok és megoldási kísérletek	528
3.3.2.2.3. Valerianus és Gallienus (253–268)	529
3.3.2.2.4. Az illyricumi katonacsászárok	532
3.3.3. Késői császárkor	534
3.3.3.1. A császári hatalom megszilárdítása (284–337)	534
3.3.3.1.1. Diocletianus és a tetrarchia (284–305)	535
3.3.3.1.2. Constantinus és kora (306–337)	541
3.3.3.2. A császári hatalom eróziója	548
3.3.3.2.1. A Constantinus-dinasztia (337–363)	548
3.3.3.2.2. Valentinianus (364–375). Valens (364–378)	551

3.3.3.2.3. Gratianus (375–383)	553
3.3.3.2.4. Theodosius (379–395)	555
3.3.3.2.5. Változások a késő császárkorban	557
3.3.3.3. <i>Az utolsó felvonás (395–476)</i>	559
3.3.3.3.1. A birodalom nyugati fele. Stilicho	559
3.3.3.3.2. A vandálok és a hunok	562
3.3.3.3.3. A birodalom keleti fele	563
3.3.3.3.4. A Nyugatrómai Császárság megszűnése	564

4. Kronológia ■ 567